

CEMAT GLOSSARY

ECTP-CEU

NEDERLANDSE VERTALING VAN DE CEMAT GLOSSARY

Veel gebruikte termen en concepten in de ruimtelijke planning

*SPATIAL DEVELOPMENT GLOSSARY
EUROPEAN CONFERENCE OF MINISTERS
RESPONSIBLE FOR SPATIAL/REGIONAL PLANNING
(CEMAT)*

BNSP, Augustus 2010

VOORWOORD

In het kader van de 14e sessie van de Conseil Européen des Ministères d'Aménagement du Territoires (CEMAT), over "Netwerken voor Duurzame Ruimtelijke Ontwikkeling van het Europese Continent : Bruggen over Europa", werd het thema "Uitwisseling van Informatie, Kennis en Ervaring" opgenomen in het werkprogramma 2004-2007 van het comité van topambtenaren.

Dit thema heeft als doel om gezamenlijke leerervaringen, een cultuur van communicatie en een praktijk van transnationale samenwerking binnen Europa en met buurlanden van buiten Europa, te bevorderen. Ook wordt geprobeerd de mogelijkheden te vergroten om de verschillende thematische aspecten door te voeren van het CEMAT document: "Richtinggevende Principes Voor Duurzame Ruimtelijke Ontwikkeling van het Europees Continent".¹

In ogeschouw nemend dat de behoefte bestond om een aantal specifieke termen en concepten te verduidelijken die vaak gebruikt worden in de meeste Europese landen met betrekking tot ruimtelijk ontwikkelingsbeleid, besloot het comité van topambtenaren van CEMAT dat als onderdeel van het werkprogramma, de opstelling van een Glossary van concepten, categorieën en termen die in verband met ruimtelijke ontwikkeling worden gebruikt zowel aan de bestaande behoefte aan verduidelijking van deze concepten en termen zou voldoen, als een goede bijdrage zou leveren aan het bouwen van bruggen voor wederzijds begrip en communicatie tussen vakmensen van de Europese landen.

Het doel van de Glossary is om de huidige professionele en politieke taalkundige en culturele diversiteit te verzoenen met de noodzaak tot communicatie en vergelijkbaarheid van situaties en uitkomsten van veel gebruikte, specifieke concepten van ruimtelijke ontwikkeling.

Deze CEMAT "Glossary van Sleuteluitdrukkingen Gehanteerd in Ruimtelijk Ontwikkelingsbeleid in Europa" werd voorbereid door het Comité van topambtenaren met de hulp van Jacques Robert, Expert van de Raad van Europa. Een speciaal woord van dank verdienen hun inspanningen.

Op dit moment bestaand uit 68 concepten en uitdrukkingen die van "Accessibility" tot "Urban structure/ Settlement structure" gaan, voorziet de Glossary in een definitie van uitdrukkingen en concepten die vaak gebruikt worden in de meeste Europese landen, tezamen met verklaringen van het gebruik en recente ontwikkelingen. Sommige uitdrukkingen zijn traditionele vakuitdrukkingen, andere zijn recentelijk ingevoerd in het vakjargon, in het bijzonder door de uitwerking en publicatie van de CEMAT Richtinggevende Principes of door het Europees Ruimtelijk Ontwikkelings Perspectief van de Europese Unie.²

¹ Guiding Principles (Recommendation Rec. (2002) 1 of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the Guiding Principles for Sustainable Spatial Development

² EU (ESDP) European Spatial Development Perspective (1999) Potsdam

Het comité van topambtenaren hoopt dat deze CEMAT Glossary als een eerste stap van een open, dynamisch project gezien wordt, die voortdurend gemoderniseerd wordt, door meer uitdrukkingen of nieuwe concepten toe te voegen.

Tenslotte, omdat dit het resultaat is van de bijdragen van alle leden die ook de inhoud accordeerden, vindt het comité dat de inhoud vertaald en aangepast zou moeten worden in de nationale talen van alle 47 leden van de Raad van Europa. Daarmee zou de bruikbaarheid vergroot worden van deze gemeenschappelijke basis van begrip en samenwerking in de ruimtelijke ontwikkeling.

Maria José Festas,

Voorzitter van het comité van topambtenaren
van de 14e sessie van de Europese Conferentie
van Ministers, verantwoordelijk
voor Ruimtelijke/ Regionale Planning
van de Raad van EUROPA (CEMAT/CoE)

OPMERKINGEN VAN DE VERTALERS

Deze vertaling is gemaakt op verzoek van CEMAT aan de ECTP-CEU, de Europese Raad voor Ruimtelijke Ontwikkeling (de koepelorganisatie van Europese nationale associaties van ruimtelijke planning en planners, waar de BNSP namens de Nederlandse planners een actief lid van is)

De Glossary is bedoeld als hulpmiddel bij de communicatie van Nederlandse planners met Europese collega's. Ondanks de hieronder opgenomen kritische opmerkingen zal deze Glossary zeker bijdragen aan de verbetering van de communicatie.

In het oorspronkelijke document is in een apart hoofdstuk onder de kop Presentation een aantal opmerkingen over de aard, de bedoeling en opbouw van de Glossary gemaakt. Dit hoofdstuk is vanwege de vele herhalingen niet overgenomen in deze vertaling.

Hoewel in het niet vertaalde hoofdstuk gezegd is dat de Glossary bedoeld is voor ambtenaren, vakmensen en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, zijn enkele omschrijvingen overgenomen van Wikipedia, niet bepaald een professionele bron.

De Glossary is bedoeld om een Nederlandse expert te helpen bij het begrijpen van een Europese/ Engelse tekst. Daarom zijn de Engelse termen als lemma gebruikt en is de Engelse alfabetische volgorde aangehouden.

Sommige termen van de Glossary zijn lastig te vertalen. Wanneer dat toch gedaan is lijkt een Nederlands woord soms wat kunstmatig gezocht. Deze zijn dan tussen aanhalingstekens gezet. (Bijv. "verbondenheid" voor Connectivity) Ook zijn soms Engelse woorden die in Nederland gemeengoed zijn onvertaald gelaten (bijv. *Gateway of Science park*)

De concepten en begrippen zijn steeds met enkele zinnen omschreven. Die zijn in de Engelse versie niet altijd even duidelijk. Dat heeft tendele te maken met het feit dat de concepten en begrippen in elk land een verschillende betekenis kan hebben, die sterk beïnvloed is door de nationale plannings- en bestuurscultuur en de ontwikkelingsfase van een land. De omschrijvingen weerspiegelen daardoor de achtergrond van de auteur.

Het concept *Urban planning* lijkt zo omschreven als iets uit het verleden.

Sommige andere termen lijken wat ouderwets omschreven, (de omschrijving van Regional planning lijkt duurzaamheid als een bijkomend extraatje weer te geven) of wat éézijdig overheid gericht. (zoals in de omschrijvingen van *Public-private partnership*, *Spatial planning projects*, *Sustainable development projects*, of van *Governance*.)

De neiging om een Nederlandse glossary te maken hebben we onderdrukt, het was immers de bedoeling de CEMAT glossary te vertalen. Daarom zijn we zo dicht mogelijk bij de niet altijd perfect geformuleerde Engelse tekst gebleven, en zijn sommige zinnen wat lang.

Daarnaast moet opgemerkt worden dat hoewel het Verenigd Koninkrijk een rijke planningscultuur heeft, dit niet hoeft te betekenen dat de met de Engelse planningscultuur samenhangende inhoud van concepten als maatgevend gezien moeten worden. Dit is een reëel issue wanneer de Engelse taal als lingua franca in Europa gebruikt wordt.

Concepten die voor de Engelse ruimtelijke planning nieuw zijn mogen niet verworpen worden omdat de nieuwe term “geen Engels” zijn. (Zo was “*spatial*” *planning* een tijd lang “onzin”, totdat het concept geaccepteerd werd).

Aan de andere kant behoeven we de vele Engelse onderscheidingen die samenhangen met Engelse overheidsregelingen voor ons brede begrip “stedelijke vernieuwing” niet over te nemen. (*Urban renewal, regeneration, rehabilitation, restoration, revitalisation, etc.*)

Tenslotte moet opgemerkt worden dat waar het begrip *spatial* “ruimtelijk” in “ruimtelijke planning” in de Europese vakwereld³ (maar ook in het Nederlands) een koepelbegrip is dat planning op alle ruimtelijke schaalniveaus omvat, (ruimtelijke planning op lokaal/regionaal/nationaal/Europees niveau) in de glossary dat niet geheel consequent gehanteerd lijkt te worden, waardoor verschillen of juist de overeenkomsten tussen bijvoorbeeld *territorial planning* en *spatial planning* niet duidelijk gemaakt wordt.

Een laatste opmerking willen we maken over het typisch Nederlandse onderscheid tussen planoloog en stedenbouwkundige, dat soms op gescheiden disciplines lijkt te slaan. Omdat dat onderscheid niet bijdraagt aan de geloofwaardigheid van een vakgroep die de geïntegreerde benadering hoog in het vaandel heeft, hanteren wij zoveel mogelijk de term ruimtelijk planner voor beide oriëntaties van ons vakgebied.

De term ruimtelijk planner is overigens gemeengoed in Vlaanderen, de andere helft van het Nederlands taalgebied.

Waar er als gevolg van bovenstaande opmerkingen behoefte aan was, is als voetnoot een specifieke opmerking van de vertalers toegevoegd.

Wij hopen dat ondanks de relativeringen de vertaling van deze glossary de communicatie en samenwerking met Europese collega's helpt te vergemakkelijken.

Jan Vogelijn,
Wil Zonneveld
BNSP- werkgroep Europa

³ European Council of Spatial Planners (ECTP-CEU) New Charter of Athens 2003

LIJST VAN CONCEPTEN EN TERMEN

De geselecteerde concepten zijn in de glossary in alfabetische volgorde van de Engelse termen gepresenteerd.

Accessibility
Administrative level
Brownfield land
Business Park
Comprehensive spatial development approach
Connectivity
Conurbation
Cross-border, transnational, interregional co-operation
Cultural routes
Derelict area
Disadvantaged regions
Endogenous development
Environmental planning
Environmental impact assessment
Eurocorridor
Functional urban area
Gateway cities
Governmental level
Integrated coastal management
Integrated planning
Land management
Landscape
Landscape planning
Landscape policies
Land-use planning, zoning
Metropolitan region/ Metropolitan area
Natural risk/ Natural hazard/ Natural disaster
Participatory planning
Partnership/cooperation

Peripheral regions
Peri-urban areas
Physical planning
Polycentric spatial structure/ polycentric spatial development
Public-private partnership
Public services
Region
Regional development/ regional planning
River basin management
Rural area/ Countryside
Rural development
Rural development pole
Spatial development, Spatial development policy
Spatial development projects
Spatial planning
Strategic environmental impact assessment
Suburbanisation
Sustainable spatial development
Sustainability assessment
Technological risk/ Technological hazard
Technopole/ Technology centre/ Technology park/ Science park
Territorial cohesion
Territorial cooperation
Territorial development
Territorial governance
Territorial potential
Territorial impact assessment
Town and country planning
Urban areas
Urbanisation
Urban development
Urban design
Urban ecosystem
Urban management
Urban planning
Urban renewal/ Urban regeneration/ Urban revitalisation/ Urban rehabilitation/ Urban restoration
Urban rural partnerships
Urban Sprawl
Urban structure/ Settlement structure

ACCESSIBILITY

Toegankelijkheid

Toegankelijkheid verwijst naar het gemak waarmee een bestemming bereikt kan worden. Boven op de fysieke bereikbaarheid via de infrastructuur, draagt de aansluiting op moderne telecommunicatiesystemen bij, aan de verbetering van de toegankelijkheid van gebieden.

Toegankelijkheid is afhankelijk van de uitgebreidheid en de aard van de transportinfrastructuur en van voorzieningen. Mensen die op zeer toegankelijke plaatsen wonen kunnen veel bestemmingen snel bereiken, terwijl mensen die op slecht toegankelijke plaatsen wonen minder bestemmingen kunnen bereiken in dezelfde tijd. De vooruitgang in telecommunicatiesystemen heeft een nieuwe vorm van niet-fysieke toegankelijkheid gecreëerd die een belangrijke rol speelt voor ruimtelijke ontwikkelingskansen. De mate van toegankelijkheid is een erg belangrijke factor voor ruimtelijke ontwikkeling, vooral bij de huidige globalisering.

Zie ook: Connectivity.

ADMINISTRATIVE LEVEL

Bestuurslaag

Bestuurslagen komen overeen met de ruimtelijke/bestuurlijke eenheden waar openbaar bestuursorganen voor zijn ingericht, onafhankelijk van het feit of er een gekozen bestuursorgaan voor die bestuurslaag bestaat..

In de diverse Europese landen bestaan in het algemeen drie of vier bestuurslagen. Vrij vaak komen staats en gedecentraliseerde (regional of gemeentelijk) besturen naast elkaar voor op bepaalde bestuurslagen. Waar diverse bestuurslagen steunen op één bestuursniveau (gekozen lichaam), zijn ze meestal hiërarchisch georganiseerd.⁴

Zie ook: Governmental level

BROWNFIELD LAND

“Voormalig bedrijfsterrein”

⁴ (Vert): Bestuurslagen sluiten zelden (volledig) aan op bestaande ruimtelijke structuren

De voormalige bedrijfsterreinen die onder brownfield land begrepen worden, betreffen gronden die voor industriële of bepaalde commerciële doelen gebruikt werden en voor stedelijke gebruik in aanmerking komen. In veel gevallen moet een oplossing worden gevonden voor bodemvervuiling.

In het algemeen liggen “brownfield sites” in industriegebieden, met verlaten fabrieken of bedrijfsgebouwen, of andere voormalige vervuilende activiteiten. Kleine exemplaren kunnen ook in woongebieden voorkomen met voormalige “dry-cleaning” activiteiten, tankstations, etc. Terwijl veel vervuilde voormalige bedrijfsterreinen al tientallen jaren braak liggen, wordt de laatste tijd veel aandacht besteed aan sanering en hergebruik door de steeds groeiende vraag naar ontwikkelingslocaties.

Zie ook Derelict areas.

BUSINESS PARK

Bedrijfsterrein

Een bedrijfsterrein of bedrijventerrein is een gebied waarin kantoren en commerciële gebouwen bij elkaar liggen. Bedrijventerreinen zijn concentraties van tertiaire activiteiten en verschillen van industrieterreinen (maakindustrie) en technologieparken (onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten)⁵.

Bedrijfsterreinen liggen doorgaans in sub-urbane gebieden bij de best toegankelijke punten van het stedelijke wegennet.

COMPREHENSIVE SPATIAL DEVELOPMENT APPROACH

“Geïntegreerde” ruimtelijke ontwikkelingsbenadering

Een geïntegreerde ruimtelijke ontwikkelingsbenadering is een benadering van het ruimtelijk ontwikkelingsbeleid die alle relevante factoren die van invloed kunnen zijn op de ruimtelijke ontwikkeling van een bepaald gebied in ogenschouw neemt, wat ook de aard van die factoren is. (natuurlijke factoren zoals klimaatsverandering of natuurrampen, menselijke activiteiten zoals private investeringen of menselijke gedragingen, overheidsbeleid op divers gebied, etc). Deze benadering besteedt bijzondere aandacht aan de samenhang tussen overheids (sector) beleid dat het gebied beïnvloedt, om een hoge mate van ruimtelijke samenhang te verzekeren en tekortkomingen zoals onvoldoende synergie, sub-optimaal effect van investeringen, en het veroorzaken van milieueffecten die de gewenste ruimtelijke ontwikkeling tegengaan, te vermijden.

Zie ook: Spatial development en sustainable spatial development.

CONNECTIVITY

“Verbondenheid”

De verbondenheid van een gebied of locatie komt overeen met het aantal, de aard en capaciteit van de ontsluitende transport- en communicatie/telecommunicatieverbindingen en de aansluiting op de hoofdnetwerken waarvan deze een deel vormen.

⁵ (Vert.) De term bedrijfsterrein omvat in NL ook industrie, in Vlaanderen is dat wellicht anders

De mate van verbondenheid hangt niet alleen af van de nabijheid van belangrijke transport- en communicatienetwerken, maar ook en vooral van de nabijheid van toegangspunten tot deze netwerken (spoorstations, toeritten tot snelwegen). Het concept verbondenheid heeft zowel betrekking op transport als op telecommunicatienetwerken.

CONURBATION

Stedelijke concentratie

Een stedelijke concentratie is een verzameling of ruimtelijk aaneengesloten geheel van stedelijke gemeenten die fysiek samenklonterden als gevolg van bevolkingsgroei en uitbreidingen. Het betreft een polycentrische vorm van een agglomeratie.

Fysieke nabijheid en aaneengesloten bebouwd gebied zijn voorwaarden voor de definitie van stedelijke concentratie. Dat sluit het voorkomen van open ruimtes niet uit. Stedelijke concentraties ontwikkelden zich in het algemeen gedurende de industriële revolutie toen nederzettingen werden gebouwd in gebieden waar grondstoffen aanwezig waren (in het bijzonder mijnen) en langs kusten (tussen de kustlijn en de gebergten in het achterland).

CROSS-BORDER, TRANSNATIONAL, INTERREGIONAL CO-OPERATION

Grensoverschrijdende, transnationale, interregionale samenwerking

- **Grensoverschrijdende samenwerking** vindt plaats op betrekkelijk korte afstanden tussen gebieden aan weerszijden van een staatsgrens. Grensoverschrijdende samenwerking omvat alle vormen van activiteiten die tot de normale activiteiten behoren van lokale en regionale gemeenschappen, zoals economische ontwikkeling, ruimtelijke planning, toerisme en recreatie, onderwijs, verkeer en vervoer, milieu bescherming, etc. Grensoverschrijdende samenwerking betreft ook gebieden zoals de Euregio's en in een aantal gevallen, gebieden waar twee of meer staten samenkomen. (bijvoorbeeld Saar-Lor-Lux regio, Boven Rijn driehoek)
- **Transnationale samenwerking** is een recenter type van ruimtelijke samenwerking in grote gebieden over de nationale grenzen heen. (Atlantische Boog, Baltische Zee Regio, Westelijke Middellandse Zee Regio's, etc). Deze samenwerking is meer gericht op bepaalde strategische vraagstukken, zoals netwerken van metropolitane gebieden, de bevordering van de maritieme economie van kust regio's, algemene verbetering van de bereikbaarheid, grootschalige maatregelen ter versterking van het natuurlijk en cultureel erfgoed, etc.
- **Interregionale samenwerking** heeft een thematisch karakter en vindt plaats tussen regio's en/of steden uit verschillende landen, die soms ver van elkaar verwijderd liggen, waarbij meestal geen sprake is van ruimtelijke aaneengeslotenheid. Interregionale samenwerking kan de uitwisseling van kennis en ervaring inhouden, waarbij de gezamenlijke verbeteringen van technieken en methoden bijdraagt tot de ontwikkeling van regio's en bedrijven, de bevordering van lanfge afstandstoerisme, etc. Interregionale samenwerking kan ook plaatsvinden tussen regio's in hetzelfde land, die niet aan elkaar grenzen.

CULTURAL ROUTES

Culturele routes

Culturele routes zijn routes die belangrijke elementen van het erfgoed en tradities aaneenrijgen, die van bepaalde perioden uit de Europese geschiedenis getuigen en illustreren.

Culturele routes kunnen ook niet-fysieke en ruimtelijke interacties betreffen, buiten cultuurlandschappen.

Het culturele routes programma van de Raad van Europa is een middel om de Europese waarden te begrijpen die het gevolg zijn van de complexiteit van de culturen en gemeenschappen die Europa vormen. Het programma is gebaseerd op thema's die representatief zijn voor de Europese waarden, die daarenboven normaal zijn voor verscheidene Europese landen. Deze thema's worden behandeld door multidisciplinaire netwerken uit verschillende lidstaten. Ze monden uit in een serie veelzijdige samenwerkingsprojecten. Voorbeelden van culturele routes zijn: de Pelgrimsroutes, de route van de invloed van de kloosterorden, de Kelten routes, Hanse steden, monumenten routes, militaire vestingsarchitectuur in Europa, etc. Culturele routes zijn van belang voor de ontwikkeling van cultuurtoerisme.

DERELICT AREAS

“Verlaten/vervallen gebied”

Dit betreft over het algemeen stedelijk gebied dat een belangrijke achteruitgang heeft ondergaan, met kwijnende of verlaten industrie, gesloten bedrijfs- en woongebouwen, lege winkels, en s'avonds verlaten straten. Sommige van deze gebieden zijn ook vervuild en kunnen als “brownfield sites” worden beschouwd

Zie ook: brownfield land

DISADVANTAGED REGIONS

Achtergestelde regio's

Dit zijn regio's met betrekkelijk weinig economische ontwikkeling als gevolg van in veel gevallen een combinatie van factoren zoals geografische ligging, in het bijzonder door afgelegen en perifere situaties, door klimaatomstandigheden (regio's in polaire gebieden of onderhevig aan droogte, berggebieden), door de kenmerken van de bevolking (spaarzaam bevolkte gebieden met extreem lage bevolgingsdichtheid, regio's met vertrekoverschot), beperkte bereikbaarheid (eilanden, slecht aangesloten op efficiënte transportinfrastructuur). Regio's die gekenmerkt worden door verouderde economische structuren (industriële regio's verouderd door economische ontwikkelingen) worden ook vaak gerekend tot achtergestelde regio's.

Regionaal ontwikkelingsbeleid richt zich veelal op achtergestelde regio's en ondersteunt ze door maatregelen als infrastructuurontwikkeling, technologische ontwikkeling, training en beroepsopleiding en de bevordering van economische activiteiten.

ENDOGENOUS DEVELOPMENT

Endogene ontwikkeling

Endogene ontwikkeling betreft een bepaalde vorm van economische ontwikkeling die primair steunt op de hulpbronnen uit de regio zelf. Deze omvatten natuurlijke hulpbronnen en grondstoffen, vaardigheden, kennis en innovatiekracht, specifieke lokale producten (landbouw, bosbouw, handwerk, lokale productie), factoren die de aantrekkelijkheid bepalen

voor wonen en toerisme (klimatologische condities, natuurlijk en cultureel erfgoed, aantrekkelijke landschappen en andere zaken die het leven veraangenamen).

Endogene ontwikkeling staat tegenover (en completeert) exogene ontwikkeling die is gebaseerd op investeringen van ondernemingen van buiten (uit een ander land of een andere regio).

ENVIRONMENTAL PLANNING

Omgevingsbeleid

Omgevingsbeleid is een betrekkelijk nieuwe discipline die zich richt op het samengaan van de praktijk van stedelijke/regionale planning met het aandachtsgebied van milieubeleid.

Omgevingsbeleid houdt zich bezig met zowel stedelijke/metropolitane als met rurale/natuurgebieden. Omgevingsbeleid beschouwt het geheel van milieuregelgeving van het Europese tot en met het lokale niveau.

Een belangrijk instrument in omgevingsbeleid is de uitvoering van milieueffectrapportages van projecten en programma's rond grondgebruik, economische ontwikkeling, verkeer en vervoer, woongebieden, lucht, geluid, moerassen, bedreigde soorten en habitats, ecosystemen, overstromingsgebieden, kustgebieden, visuele aspecten, etc.

ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT

Milieueffectrapportage

Een milieueffectrapportage is een analyse van de waarschijnlijke effecten die een project zal hebben op ecosystemen, de gezondheid, en op de rol van de natuur. De belangrijkste effecten die onderzocht worden zijn: bodemverontreiniging, luchtverontreiniging, geluidseffecten op de gezondheid, ecologische effecten inclusief bedreigde soorten, geologische risico's en waterverontreiniging.

De EU Directive voor Milieueffectrapportage is in 1985 geïntroduceerd en geamendeerd in 1997 en 2003. De EU procedure verzekert dat de milieugevolgen van projecten worden onderkend en geanalyseerd voordat goedkeuring wordt gegeven. Het publiek kan zijn mening geven en alle resultaten worden in de beschouwing betrokken bij de goedkeuringsprocedure van het project. Over de beslissing wordt het publiek naderhand geïnformeerd.

Zie ook Strategic environmental assessment.

EUROCORRIDOR (or PAN-EUROPEAN CORRIDOR)

Eurocorridor

Een Eurocorridor is een ruimtelijke categorie met een lineair karakter, die grote agglomeraties met elkaar verbindt, over nationale grenzen heen. Het zijn gebieden met een snelle, grootschalige ruimtelijke dynamiek in een Europa met verdwijnende grenzen. Vier samenhangende dimensies kunnen worden onderscheiden: infrastructuur en transport (vooral het Trans-Europees Netwerk) verstedelijking, economische ontwikkeling en duurzaamheid van het milieu.

De snelle ontwikkeling in Eurocorridors is in toenemende mate complex, zowel ruimtelijk als politiek. Zo kunnen, politieke conflicten ontstaan door de spanning tussen de snelle aanleg

van fysieke infrastructuur en bedrijfsterreinen enerzijds en de oorspronkelijk aanwezige natuur, en het plattelands landschap anderzijds. Dit illustreert de behoefte aan moderne ruimtelijke planning en beleidsvorming bij de ontwikkeling van Eurocorridors.

FUNCTIONAL URBAN AREA

Functioneel samenhangende stedelijke gebieden

Een functioneel samenhangend stedelijk gebied omvat het invloedsgebied van een stad. Het is doorgaans gedefinieerd door bepaalde statistische gegevens. In veel gevallen worden forenzenstromen gebruikt om tot afbakening te komen.

De meeste Europese landen hanteren definities van functioneel samenhangende gebieden of soortgelijke concepten, zoals woon-werkgebieden, forens herkomst gebieden, forenzen zones of functionele stedelijke regio's. In de context van het ESPON 2006 Programma, is een poging gedaan om een definitie en afgrenzing van functioneel samenhangende gebieden op Europees niveau op te stellen, op basis van een afgestemde statistische definitie.

GATEWAY CITIES

Gateway/ "poortsteden"

Poortsteden zijn sleutel toegangspunten tot Europa, op basis van belangrijke havens en/of luchthavens, maar ook jaarbeurs- en tentoonstellingssteden en culturele centra kunnen voor internationale toeristen het eerste punt van aankomst zijn.

Het verdwijnen van nationale grenzen binnen de Europese Unie en de uitbreiding van de Europese Unie heeft nieuwe mogelijkheden gecreëerd. Steden en metroplittane regio's die eerst in de nationale periferie lagen of vooral verbonden waren met landen buiten de Europese Unie, kunnen een poortfunctie in polycentrische netwerken ontwikkelen. Om dit te bereiken worden ze aangesloten op het Trans-Europees Netwerk.

Gateway-steden op wereldniveau zijn belangrijke stedelijke conglomeraties die op internationale schaal goederen en diensten kunnen bieden, vaak verdeeld over meer steden. Hun rol is gebaseerd op de combinatie van schaal, uitstekende verbindingen (geconcentreerd rond de combinatie van internationale lucht- en spoorterminals), hoge kwaliteits ICT-netwerken die een omgeving bieden die rijk aan informatie is, en hoge kwaliteit aan onderzoeks- en ontwikkelingsfaciliteiten biedt (doorgaans universiteiten en onderzoekscentra). Die combinatie helpt een omgeving voor top onderzoek en hoog opgeleide arbeidskrachten te creëren. Met dergelijke pluspunten, kunnen gateways op wereldniveau internationale investeringen en de belangrijke internationale export van goederen en diensten aantrekken.

GOVERNMENTAL LEVEL

Overheidsniveau

Overheidsniveaus komen overeen met de ruimtelijke/administratieve eenheden waar een gekozen raad, tezamen met zijn overheidsdienst is gevestigd.

In gedecentraliseerd georganiseerde landen, bestaan over het algemeen drie of vier bestuurslagen, terwijl in meer gecentraliseerd georganiseerde landen, niet meer dan twee lagen worden aangetroffen. (nationaal en lokaal) ⁶

⁶ (Vert.) In het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Spanje is als gevolg van decentralisatie een nieuw, regionaal bestuursniveau ontstaan

Zie ook: Administrative level en territorial governance.

INTEGRATED COASTAL ZONE MANAGEMENT

Geïntegreerd kustbeleid

Het betreft hier een qua doelstellingen geïntegreerde, participatieve ruimtelijke benadering' voor de ontwikkeling van kustzones, gericht op veiligheid, ecologische en economische duurzaamheid, sociale rechtvaardigheid en -samenhang.

Dit beleid richt zich op het oplossen van strijdige maatschappelijke vraag naar producten en diensten, waarbij rekening wordt gehouden met huidige en toekomstige belangen. Belangrijke doelstellingen zijn:

- versterking van sector management door training, regelgeving en personeel;
- bewaren van de biologische diversiteit van kustecosystemen door te voorkomen dat natuurlijke habitats aangetast worden, en het tegengaan van vervuiling en uitputting; en
- bevordering van weloverwogen ontwikkeling en duurzame gebruik van hulpbronnen in de kustgebieden.

Kustzones zijn van strategisch belang. Ze huisvesten een groot percentage Europeanen, ze zijn een belangrijke bron van voedsel en grondstoffen, een strategische schakel in transport en handel, de lokatie van de meest waardevolle habitats, en een geliefd vrije tijdsdoel. Toch ondervinden kustzones grote problemen met betrekking tot de achteruitgang van natuurlijke habitats, waterverontreiniging en -onttrekking, kusterosie en uitputting van hulpbronnen. Deze uitputting van de hulpbronnen van de kustzones (inclusief de beperkte ruimte) leidt tot steeds vaker voorkomende conflicten tussen functies zoals tussen aquacultures en toerisme. Kustzones hebben ook te lijden van belangrijke sociaal-economische en culturele problemen, zoals de verzwakking van de sociale samenhang, marginalisatie, werkloosheid en de vernietiging van onroerend goed door erosie. Op EU niveau wordt het Geïntegreerd Kustbeleid Programma doorgevoerd.

Zie ook: Integrated planning

INTEGRATED PLANNING

Integrale planning

Integrale planning (tegenover sector planning) is een proces dat planning op een bepaald ruimtelijke niveau en sectorale planningsinspanningen samenbrengt, hetgeen strategische besluitvorming mogelijk maakt en een overzicht van middelen en taken oplevert.

Geïntegreerde planning werkt als concentratiepunt voor institutionele initiatieven en het toedelen van middelen. In de context van integrale (of "omvattende") planning worden economische, sociale, ecologische en culturele factoren gezamenlijk gebruikt en gecombineerd om richting te geven aan beslissingen met betrekking tot grondgebruik en voorzieningen voor een duurzame ruimtelijke ontwikkeling.

Zie ook: geïntegreerde ruimtelijke ontwikkelingsbenadering

LAND MANAGEMENT

Grondbeleid

Grondbeleid kan gedefinieerd worden als het proces van het beheren en ontwikkelen van gronden veelal gericht op duurzame ontwikkeling.

Omdat gronden gebruikt worden voor een verscheidenheid aan bestemmingen die elkaar beïnvloeden en kunnen beconcurreren, wordt in veel gevallen gestreefd naar een integrale ontwikkeling van planning en beheer. Grondbeleid is nauw gerelateerd aan ruimtelijke planning.⁷ Grondbeleid kan ook de activiteit inhouden van grondaankopen (aankoop van land door overheidsdiensten om toekomstig grondgebruik mogelijk te maken voor bescherming van natuurgebieden of de ontwikkeling van gronden voor specifieke bestemmingen zoals huisvesting en infrastructuur.)

LANDSCAPE

Landschap

Volgens de Europese Landschapsconventie, betekent de term landschap: “een gebied, zoals ervaren wordt door personen, waarvan het karakter het resultaat is van actie en interactie van natuurlijke en menselijke factoren.”

De *Richtinggevende Principes*⁸ geven aan dat “Europa is samengesteld uit een veelheid van landschappen. Zij zijn een belangrijk deel van het Europees erfgoed en getuigen van het verleden en de hedendaagse relatie tussen de mens en zijn natuurlijkje en gebouwde omgeving. Veranderingen in landbouwtechnieken, bosbouw en de industrie en veranderingen in stedenbouw, transport, overige infrastructuur, toerisme en vrije tijdsgebruik versnellen de transformatie van Europese landschappen en kunnen ook een negatieve invloed hebben en kwaliteitsverlies betekenen. Dit betreft niet alleen waardevolle natuurlandschappen, maar geldt ook in het algemeen voor alle typen cultuurlandschap, speciaal die landschappen die een essentieel onderdeel van de omgeving van steden zijn.”

LANDSCAPE PLANNING

Landschapsplanning

Landschapsplanning is een activiteit waarbij veelal zowel overheids als private beroepsbeoefenaren betrokken zijn, met als doel het creëren, bewaren, versterken en restaureren van landschappen op diverse schaalniveaus, van lanen en parken tot grote gebieden, zoals bossen, grote natuurgebieden en regenereren van gedegradeerde gebieden zoals door mijnbouwen bij stortplaatsen.

Landschapsplanning vereist uiteenlopende vaardigheden, zoals landschapsarchitectuur, en -ontwerp, natuurbescherming, plantenleer, kennis van ecosystemen, bodemkunde, hydrologie, cultuurlandschappen, etc. De bepalingen van de Europese Landschapsconventie vormen belangrijke richtlijnen voor de inhoud en procedures van landschapsplanning.

Zie ook: Landscape en Landscape policies.

LANDSCAPE POLICIES

Landschapsbeleid

⁷ (Vert.) Hier onderscheidt het Engels “land-use planning” (gericht op het bepalen van de bestemming van gronden) en “physical planning” (project plannen voorbereiden) wat in de Nederlandse context beide ruimtelijke ordening in enge zin is.

⁸ Richtinggevende Principes voor Duurzame Ruimtelijke Ontwikkeling van het Europees continent. CEMAT, 2000

Volgens de Europese Landschapsconventie is landschapsbeleid: “de weergave van de verantwoordelijke overheid van algemene principes, strategieën en richtlijnen die het mogelijk maken om bepaalde maatregelen te nemen voor de bescherming, het beheer en de planning van landschappen.”

Onder deze algemene titel, kan verschillendsoortig landschapsbeleid worden aangetroffen:

- *Landschapsbescherming is de activiteit om belangrijke of karakteristieke kenmerken van een landschap te beschermen en beheren. Kenmerken die belangrijk zijn vanwege hun erfgoedwaarde tengevolge van zijn natuurlijk opbouw en/of menselijke activiteit.*
- *Landschapsbeheer is de activiteit, gericht op duurzame ontwikkeling, om regelmatig onderhoud veilig te stellen, teneinde de veranderingen te begeleiden en af te stemmen die het gevolg zijn van sociale, economische en milieu processen.*
- *Landschapsplanning is de toekomstgerichte activiteit ter versterking, herstel en vorming van landschappen.*

De Richtlijnen geven aan dat: “ruimtelijk ontwikkelingsbeleid kan bijdragen aan het beschermen en, beheren en versterken van landschappen door gepaste maatregelen te nemen, in het bijzonder door betere interacties te organiseren tussen beleid van verschillende sectoren met betrekking tot hun ruimtelijke invloed.”

Verskillende typen maatregelen kunnen hiertoe bijdragen, zoals: de integratie van landschapsplanning in ruimtelijke planning zowel als in sectorbeleid, de waardering en beoordeling van landschappen, de doorvoering van geïntegreerd beleid, de beschouwing van landschapsontwikkeling en bescherming in internationale programma's, in grensoverschrijdende en transnationale samenwerking, de versterking van het bewustzijn van de waarde van landschappen bij het publiek, private organisaties en gebieds bestuursorganen, het sterker opnemen van landschapsontwikkeling in onderwijsprogramma's.

LAND-USE PLANNING, ZONING

Bestemmingsplannen maken, zonerings

Het opstellen van bestemmingsplannen is een tak van overheidsbeleid dat verschillende disciplines omvat die het grondgebruik op een effectieve wijze willen ordenen en reguleren. Het houdt in de wetenschappelijke, esthetische en ordelijke beschikbaarstelling van gronden, middelen, faciliteiten en diensten om de fysieke, economische, sociale en milieukundige doelmatigheid, gezondheid en welzijn van stedelijke en rurale gemeenschappen.

Zoneren is een belangrijke component van het opstellen van bestemmingsplannen. Het houdt gewoonlijk in de regulering van de aard van de activiteiten die toegelaten worden op bepaalde kavels (zoals open ruimte, wonen, landbouw, commerciële of industriële activiteiten) de dichtheid van deze activiteiten, het percentage bebouwd terrein, etc.

METROPOLITAN REGION/METROPOLITAN AREAS

Metropolitane regio/ metropolitane gebieden

Een metropolitane regio is een nederzettingssysteem dat bestaat uit een grote stad (met zijn uitbreidingen) en aangrenzend invloedsgebied, waaronder diverse stedelijke centra van verschillende omvang. Deze aangrenzende zones worden in het algemeen de forenzenzones genoemd. Daar tussen liggend open gebied valt ook onder het metropolitane gebied.

Een metropolitane regio wordt doorgaans beschouwd als een regio (in de bestuurlijke of geografische betekenis) die gedomineerd wordt door een belangrijk metropolitain gebied, maar metropolitain gebied en metropolitane regio worden ook wel als synoniemen gehanteerd.

Zie ook: Functional Urban Area

NATURAL RISK/ NATURAL HAZARD/ NATURAL DISASTER **“Natuurlijk risico”/ Natuurramp**

Tallose natuurlijke gebeurtenissen betekenen een risico voor het levende, de gebouwde en het natuurlijke milieu omdat ze menselijk en dierlijk leven bedreigen en grote schade kunnen aanrichten aan nederzettingen. Gezocht wordt naar een zo optimaal mogelijke bescherming van gebieden, veelal uitgaand van een normering met betrekking tot wat gezien wordt als een aanvaardbaar niveau van risico, een normering die meestal gebiedsspecifiek is.

Deze natuurlijke gebeurtenissen kunnen, afhankelijk van hun kracht, effect en schade als natuurrampen worden beschouwd. Natuurrampen zijn gevolgen van de combinatie van natuurlijke risico's en menselijke activiteiten.

Belangrijke natuurlijke risico's zijn: lawines, droogte, aardbevingen, overstromingen, aardverschuivingen, vulkaanuitbarstingen, tsunami's, orkanen, bosbranden, etc.

De afgelopen tien jaar heeft een belangrijke toename van het voorkomen, de ernst en intensiteit van natuurrampen te zien gegeven. Er is grote behoefte aan de verkleining van risico's door toepassing van maatregelen ter voorkoming en mitigatie van rampen, gebaseerd op bijvoorbeeld moderne (voorspellings)technieken met vroegtijdige waarschuwingssystemen, verbeterde stedenbouwkundige planning en veiliger bouwtechnieken.

PARTICIPATORY PLANNING **“Participatieve planning”**

Dit is een specifieke vorm van planningsactiviteit die door overheidsorganen, meestal op lokaal en soms op regionaal niveau wordt toegepast. Deze maakt het mogelijk dat burgers deelnemen in het planningproces.

Een zwakke vorm van “participatieve planning”, meestal aangeduid als inspraak, is de consultatie van de bevolking over projecten, voordat formeel toestemming wordt verleend. Verdergaande en creatieve vormen komen voor, zoals workshops, publieke debatten, etc. Internet speelt een steeds belangrijker rol, ofwel voor de verspreiding van informatie over plannen danwel in het kader van interactieve communicatie systemen

PARTNERSHIP/ CO-OPERATION **Partnerschap/samenwerking**

Het beleid rond ruimtelijke ontwikkeling is in de laatste decennia ingrijpend veranderd om nieuwe uitdagingen effectief tegemoet te treden. Terwijl vroeger het ruimtelijk beleid vooral een hiërarchisch karakter had, vaak met top-down relaties, heeft een aantal factoren geleid tot meer flexibele benaderingen waarin partnerschap belangrijk is. Dit speelt vooral op de volgende gebieden:

- Verticale en horizontale relaties in openbaar bestuursorganen vervangen gedeeltelijk de autoritaire verhoudingen en maakten daarbij in toenemende mate de samenhang in het overheidsbeleid mogelijk die nodig is om ruimtelijke samenhang en duurzaamheid te bevorderen.
- (Betere) relaties tussen overheidsorganen en maatschappelijke organisaties versterken het maatschappelijk begrip voor ruimtelijke ontwikkelingsdoelen, stemmen overheidsbeleid (beter) af met private beslissingen, vooral waar het investeringen betreft, en dempen eventuele belangenconflicten.
- (Betere) relaties tussen stedelijke en landelijke gebieden versterken de ontwikkeling van landelijk gebied met stedelijke diensten en versterken de duurzaamheid in de stad-land relaties.
- Grensoverschrijdende en transnationale relaties richten zich op een betere afstemming van ruimtelijke ontwikkelingen over nationale grenzen heen.

(Toev. Vertalers) Deze wat smallere opvatting van governance heeft betrekking op samenwerking tussen verschillende overheidssectoren over verschillende bestuursniveau (zie ook Territorial Governance).

Partnerschap, dan wel samenwerking wordt echter doorgaans aangeduid via het niet-vertaalde begrip ‘governance’ dat meestal wordt opgevat als het betrekken van maatschappelijke actoren bij het ontwikkelen, vaststellen en uitvoeren van overheidsbeleid

PERIPHERAL REGIONS

Perifere regio's

Perifere regio's zijn gebieden die veraf liggen van de belangrijke stedelijke en economische centra in een land of op het Europees continent.

Perifere regio's hebben over het algemeen minder economisch potentieel en zijn slechter bereikbaar dan de centrale regio's. Regionaal ontwikkelingsbeleid besteedt speciale aandacht aan perifere regio's.

PERI-URBAN AREAS

“Halfstedelijke gebieden”

Deze gebieden bevinden zich in een overgangsstadium tussen landelijk en stedelijk. Deze gebieden vormen vaak het overgangsgebied tussen landelijk en stedelijk en kunnen uiteindelijk zich tot volledig stedelijk gebied ontwikkelen. In deze gebieden spelen de mensen een sleutelrol: het zijn bewoonde omgevingen.

De meeste halfstedelijke gebieden liggen aan de randen van stedelijke gebieden, maar het kunnen ook woongebieden zijn in landelijke gebieden. Peri-urbane gebieden zijn meestal een gevolg van suburbanisatie- en spreidingsprocessen.⁹

Zie ook: Suburbanisation

PHYSICAL PLANNING

Fysieke planning

⁹ Peri-urbane gebieden (deze term wordt in Vlaanderen wel gebruikt) worden ook wel aangeduid als tussengebied, tussenland of onvertaald: Zwischenstadt

Fysieke planning is sterk gerelateerd aan stedenbouw, stadsontwerp, transport planning, landschapsplanning, bouwplannen, etc. Het betreft activiteiten die op directe wijze de fysieke structuur en omgeving beïnvloeden en het plannen van steden en wijken. (staat tegenover economische of sociale planningsactiviteiten).¹⁰

POLYCENTRIC SPATIAL STRUCTURE/POLYCENTRIC SPATIAL DEVELOPMENT

Polycentrische ruimtelijke structuur/ polycentrische ruimtelijke ontwikkeling.

Een polycentrische ruimtelijke structuur verwijst naar de morfologie van het nederzettingenpatroon. Het duidt op een veelheid aan stedelijke agglomeraties van min of meer vergelijkbare grootte op verschillende niveaus van de stedelijke hiërarchie. Dit staat tegenover situaties waarin een enkel groot stedelijk centrum domineert en zelfs de aanwezigheid van middelgrote centra onmogelijk maakt. Polycentrische ruimtelijke structuren kunnen op alle schaalniveaus voorkomen, van het Europese tot regionale niveau.

Het concept polycentrische ruimtelijke ontwikkeling werd het eerst geïntroduceerd in het in 1999 door de Europese ministeries van ruimtelijke ordening, samen met de Europese Commissie aanvaarde Europees Ruimtelijk Ontwikkelingsperspectief of EROP¹¹ en werd daarna overgenomen in de Richtinggevende Principes van CEMAT. De polycentriciteit van het nederzettingenpatroon wordt als gunstig beschouwd voor duurzame ruimtelijke ontwikkeling en om ruimtelijke onevenwichtigheden tegen te gaan.

Een belangrijk aspect van polycentriciteit is dat het voor verschillende schaalniveaus geldt:

- *op Europese schaal toegepast, zou het ontstaan van alternatieve zones van economische integratie van wereldniveau mogelijk maken die het polarisatie effect van de vijfhoek Londen-Parijs- Milaan- München- Hamburg tegengaat;*
- *op lagere schaalniveaus (bijvoorbeeld de nationale schaal of in transnationale gebieden), zou polycentriciteit kunnen leiden tot een evenwichtig nederzettingen patroon met groei ten gunste van verschillende metropolitane gebieden van uiteenlopende grootte en niet alleen ten gunste van de grootste steden;*
- *op de regionale schaal, moet polycentriciteit ook groei en ontwikkeling bevorderen voor middelgrote en kleinere steden teneinde levensvatbaarheid te behouden en versterken in de rurale gebieden van de regio;*

De CEMAT Resolutie No1 (2006) over "Polycentrische Ontwikkeling: het bevorderen van concurrentiekracht, versterking van de samenhang" geeft aan dat polycentriciteit een verzamelbegrip is dat diverse conceptuele debatten omvat. Om polycentrische ontwikkeling te bevorderen, dient ruimtelijk beleid:

- *Functionele complementariteit tussen bestuurslagen te bevorderen;*
- *Het bestaan van elkaar overlappende polycentrische netwerken in de beschouwing te betrekken;*
- *Geïntegreerd, (door de sectoren heen en door de schaalniveaus heen) beleid te voeren;*
- *Institutionele capaciteit te versterken;*

¹⁰ De term wordt in Nederland niet gebruikt, maar wel in Vlaanderen

¹¹ European Spatial Development Perspective, 1999, Potsdam

- *Het bestaan van “zachte” instrumenten in de beschouwing te betrekken die een effectiever gebruik van beschikbare organisatorische infrastructuur en middelen kunnen inhouden;*
- *Zich te richten op groeikansen, uitgaande van steden als aanjagers van de economische ontwikkeling, die essentieel zijn voor de endogene regionale ontwikkeling;*
- *Verbeterde administratieve en organisatorische structuren te bevorderen die eerlijke toedeling en herverdeling van de diverse regionale middelen kunnen bewerkstelligen en ook de lasten en negatieve effecten van ruimtelijke beslissingen die lokale administratieve grenzen overschrijden, kunnen opvangen;*

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP

Publiek-privaat partnerschap

Een publiek-privaat partnerschap is een overeenkomst (meestal een contract) waarbij een publiek lichaam (regering, regionale of lokale overheid) en één of meer private organisaties besluiten om samen te werken iets te realiseren of diensten te verlenen.

De keuze tussen de private partijen wordt meestal in concurrentie bepaald. De rol van de overheidspartij is om ervoor te zorgen dat de publieke belangen gerespecteerd worden. Daarom, omschrijft het contract precies de taken die door de private partij, in termen van geleverde diensten, geïnvesteerd kapitaal, veiligheidsnormen etc moeten worden vervuld. Er zijn verschillende vormen van publiek-private samenwerking. In het kader van het neo-liberale systeem dat de laatste tientallen jaren overheerste, zijn er talloze publiek-private partnerschappen gecreëerd in Europa. Binnen de EU worden publiek-private partnerschappen gereguleerd door EU-richtlijnen met betrekking tot aanbesteding en staatssteun.

PUBLIC SERVICES

Overheidsdiensten

“Overheidsdiensten” is een generieke term om aan te geven dat diensten (direct, dan wel indirect) door overheden aan burgers worden aangeboden. Deze diensten worden geleverd in een grote variëteit aan gebieden, zoals publiek transport, postbezorging en postinname, gezondheidszorg, onderwijs, telecommunicatie, etc

De principes waarop de overheidsvierverlening zijn gebaseerd, zijn die van gelijkheid (gelijke toegang voor iedereen) en redelijke voorwaarden (de meeste overheids diensten zijn gesubsidieerd omdat ze niet winstgevend zijn). In het kader van de neo-liberale economie die zich in Europa de laatste decennia heeft ontwikkeld, zijn talloze overheidsdiensten geprivatiseerd en zijn geheel of gedeeltelijk omgevormd tot private diensten, met groeiende prijzen en minder gunstige voorwaarden. Deze ontwikkeling roept steeds discussie op. In de terminologie van de Europese Unie worden dergelijk diensten, diensten van algemeen belang genoemd.

REGION

Regio

Het concept regio kent meer dimensies die verwijzen naar:

- een geografisch gebied met een sterke natuurlijke identiteit en homogeniteit (bijvoorbeeld berg of kustregio)
- een gebied met een belangrijke economische identiteit en homogeniteit (bijvoorbeeld een ruimte rond een metropolaan gebied, of een gebied gekenmerkt door bepaalde activiteit zoals een maakindustrie;
- een politiek-administratieve eenheid die door een regionaal gekozen raad , of door vertegenwoordigers van de nationale regering bestuurd wordt.
- Een gebied met een bepaalde culturele en historische identiteit (regionale taal en cultuur, etc)

REGIONAL DEVELOPMENT/REGIONAL PLANNING

Regionale ontwikkeling/regionale planning

Onder regionale ontwikkeling wordt zowel de welvaarts groei, als de activiteiten die tot welvaarts groei leiden verstaan. Regionale ontwikkeling heeft een sterke economische gerichtheid, hoewel er ook sociale en culturele aspecten bij kunnen horen.

Regionale planning is een tak van ruimtelijke planning die zich bezig houdt met de organisatie van de infrastructuur, de groei van nederzettingen en onbebouwde gebieden op de schaal van de regio. Regionale planning draagt bij aan de regionale ontwikkeling, maar kan ook bijkomende doelen dienen zoals duurzaamheid in de milieukundige betekenis. Regionale planning is in het algemeen ruimtelijke planning op de regionale schaal.

RIVER BASIN MANAGEMENT

Stroomgebiedsbeheer

Stroomgebiedsbeheer verwijst naar het waterbeheer in stroomgebieden van een rivier, dat zowel de zijrivieren als het grondwater betreft. Waterbeheersactiviteiten betreffen zowel het voorkomen van overstromingen, het toezicht op de activiteiten die het peil en de kwaliteit van water beïnvloeden (wateronttrekking, puntsgewijze en verspreide verontreiniging) en alle maatregelen die noodzakelijk zijn om het watergerelateerde ecologisch evenwicht in het stroomgebied te handhaven¹²

RURAL AREA/ COUNTRYSIDE

Ruraal gebied/ buitengebied

Rurale gebieden zijn spaarzaam bewoonde gebieden zonder belangrijke grote(re) steden Het buitengebied verwijst naar bepaalde vormen van landschappen en grondgebruik waarin de landbouw en natuur een belangrijke rol spelen.

Rurale gebieden verschillen steeds meer voor wat hun economische basis betreft. Terwijl de landbouw nog steeds een grote rol speelt in talloze rurale gebieden, hebben zich andere inkomstenbronnen ontwikkeld zoals ruraal toerisme, kleinschalige , niet aan de agrarische sector gekoppelde economische activiteiten, “wooneconomie” (ouderenhuisvesting), zorgverlening, vernieuwbare energie opwekking, etc Veel rurale gebieden zijn multifunctioneel en een aantal staan onder invloed van metropolitane gebieden en grote steden als gevolg van steeds betere transport- en communicatiemiddelen.

Zie ook: Rural development en Rural development pole

¹² Binnen de EU id de Hoogwaterrichtlijn (HWD) mede bepalend

RURAL DEVELOPMENT

Plattelandsontwikkeling

Plattelandsontwikkeling is een specifiek aspect van ruimtelijke ontwikkeling. Het is ontstaan doordat de geïndustrialiseerde stedelijke maatschappij die Europa voor meer dan een eeuw gedomineerd heeft talrijke rurale gebieden buiten de groei en ontwikkeling heeft gehouden, in het bijzonder de meest afgelegen en perifere gebieden. Plattelandsontwikkeling werd daardoor een prioriteit van ruimtelijk ontwikkelingsbeleid in de meeste Europese landen.

In het meer nabije verleden, heeft zich een sterke diversificatie van rurale gebieden voorgedaan in Europa, waarbij sommige rurale regio's profiteerden van de nabijheid van grote agglomeraties, andere van toerisme en/of van vestiging van gepensioneerden, terwijl een aantal andere rurale regio's de nadelen van een afgelegen ligging en afname van hun rol en positie ondervinden, hetgeen leidt tot vertrek van bevolking. Daardoor zijn de opgaven voor de plattelandsontwikkeling sterk verschillend en hangen af van de context en situatie van het rurale gebied. Deze opgaven omvatten maatregelen zoals verbetering van de toegankelijkheid, woonomstandigheden, het milieu, de bescherming van cultuurlandschappen en het cultureel en natuurlijk erfgoed, de bevordering van "soft" toerisme de versterking van kleine en middelgrote steden en grote dorpen als dienstverleners voor hun achterland, de bevordering van hoge kwaliteits landbouw, bosbouw en handwerkproducten en milieuvriendelijk productiewijzen.

RURAL DEVELOPMENT POLE

"Plattelandsontwikkelings zwaartepunt"

Een plattelandsontwikkelings zwaartepunt is een bewoond ruraal gebied waar de sociale, economische en ruimtelijke ontwikkelingen geleid worden vanuit een geïntegreerd toekomstgericht ontwikkelingsplan. Een plattelandsontwikkelings zwaartepunt is geen agglomeratie, maar een ruraal gebied als geheel, waarin een of meer kleine steden kunnen liggen.

Het ruimtelijk ontwikkelingsplan bepaalt de doelstellingen op korte, middellange en lange termijn. Het specificeert de richtlijnen voor ontwikkeling en de personele en materiële middelen om de gestelde doelen te bereiken. De maatschappij, publieke en private actoren moeten als partners voor de ontwikkeling en beoordeling optreden.¹³

SPATIAL DEVELOPMENT, SPATIAL DEVELOPMENT POLICY

Ruimtelijke ontwikkeling, ruimtelijk ontwikkelingsbeleid

Ruimtelijke ontwikkeling verwijst naar de ontwikkeling van gebieden in al hun dimensies (economisch, sociaal, milieukundig, fysiek).

De waarneming van ruimtelijke ontwikkelingen (bij voorbeeld in het kader van het ESPON programma), het opstellen van analyses van ruimtelijke ontwikkelingstrends en van toekomststudies zijn noodzakelijke activiteiten om ruimtelijk ontwikkelingsbeleid voor te bereiden.

¹³ Definitie voorgesteld door de internationale associatie Rurality-Environment-Development (RED)

Ruimtelijk ontwikkelingsbeleid is een tamelijk nieuw concept dat uit de negentiger jaren stamt (toen het *EROP* van 1999 en de *Richtinggevende Principes* van de CEMAT zijn aangenomen). Het betreft een beleid dat de ontwikkeling van de ruimte propageert volgens bepaalde principes. Verschillend overheidsbeleid (sectoraal en generiek) dient samen te komen om deze algemene principes (EROP; CEMAT). te realiseren.

Zie ook: Territorial development en Sustainable spatial development

SPATIAL DEVELOPMENT PROJECTS

Ruimtelijke ontwikkelingsprojecten

Ruimtelijke ontwikkelingsprojecten zijn projecten die gegenereerd of beoordeeld worden door openbare organisaties, die bijdragen aan de ruimtelijke ontwikkeling op diverse schaalniveaus. Ruimtelijke ontwikkelingsprojecten kunnen behelzen: infrastructurele werken, de economische bevordering en ontwikkeling van bepaalde gebieden, stedelijke vernieuwingsmaatregelen, het herstel van ecosystemen, etc.

In het algemeen zijn ruimtelijke ontwikkelingsprojecten elementen van omvattende ruimtelijke ontwikkelingsstrategieën. Terwijl sommige ruimtelijke ontwikkelingsprojecten een top-down karakter hebben en er veel overheidsorganisaties bij betrokken zijn, hebben andere projecten meer een bottom-up karakter waarbij de maatschappelijke betrokkenheid groter is met deelname van private partijen (zoals publiek-private partnerschappen)

SPATIAL PLANNING

Ruimtelijke planning

Ruimtelijke planning verwijst naar de methoden die gebruikt worden door de publieke sector om de spreiding van personen en activiteiten in de ruimte te beïnvloeden, alsmede de lokatie van de verschillende infrastructuren, recreatie en natuurgebieden.

Ruimtelijke ontwikkelingsactiviteiten worden uitgevoerd door verschillende overheidsniveaus (lokaal, regionaal, nationaal), terwijl samenwerkingen op dit gebied ook worden doorgevoerd in grensoverschrijdende, transnationale en Europese kaders.

STRATEGIC ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT

Strategische milieueffectrapportage

Strategische milieueffectrapportage kijkt niet, (zoals milieueffectrapportage) naar de waarschijnlijke effecten van individuele projecten, maar naar de waarschijnlijke effecten van bepaalde plannen of programma's.¹⁴

De EU directive (SEA) die in 2001 is aangenomen, verzekert dat milieugevolgen van bepaalde plannen en programma's worden aangegeven en geanalyseerd tijdens het opstellen van die plannen, voorafgaand aan de vaststelling. Het publiek en officiële milieuorganisaties kunnen hun mening geven en alle resultaten worden bijeengebracht en in de beschouwing betrokken in de planningsprocedure. Na de vaststelling van het plan of het programma wordt het publiek geïnformeerd over de beslissing en de manier waarop die tot stand kwam. In het

¹⁴ (Vert.:) Hier wordt geduid op het verschil tussen bouwprojecten en globalere ruimtelijke plannen

geval dat er waarschijnlijk belangrijke grensoverschrijdende effecten te verwachten zijn, wordt de betreffende lidstaat en zijn bevolking geïnformeerd en in de gelegenheid gesteld om commentaar te geven, dat meegenomen wordt in het nationale besluitvormingsproces. Strategische effectrapportage heeft de bedoeling bij te dragen aan een transparantere planning door het publiek te betrekken en milieukundige overwegingen mee te nemen om een duurzame ontwikkeling te bewerkstelligen.

SUBURBANISATION

Suburbanisatie

Suburbanisatie is een proces dat samenhangt met de ontwikkeling van buitenwijkse nederzettingen rond grote steden en metropolitane gebieden. Het proces van suburbanisatie ontstaat door bevolkingsgroei en de herstructurering van steden.

Veel bewoners van grotere steden wonen en werken niet meer in hetzelfde stedelijk gebied en forenzen naar hun werk elders. Suburbane gebieden zijn bewoonde wijken die aan de buitenrand van een stad liggen of buiten de gemeentegrenzen of zelfs buiten een stedelijke regio. Het suburbanisatieproces wordt vaak gezien als onderdeel van stedelijke spreiding in het bijzonder waar het gaat om de groeiende verkeersproblemen en de vernietiging van natuurlijke landschappen en hulpbronnen.

Zie ook: Urban Sprawl

SUSTAINABLE SPATIAL DEVELOPMENT

Duurzame ruimtelijke ontwikkeling

Het concept duurzame ruimtelijke ontwikkeling is het hoofddoel van de *Richtinggevende Principes*. Duurzaamheid hangt samen met lange termijn benaderingen: de voordelen van ruimtelijk ontwikkelingsbeleid moeten langdurig gelden en moeten niet in gevaar worden gebracht door belangrijke wisselwerkingen tussen overheidsbeleid of sectoren of activiteiten over het hoofd te zien.¹⁵ De *Richtinggevende Principes* onderscheiden vier dimensies: economische, sociale, ecologische en culturele duurzaamheid.

Omdat talloze processen de duurzaamheid van onze gemeenschappelijke Europese toekomst in gevaar brengen, moet beleid voor duurzame ruimtelijke ontwikkeling verschillende zaken bewerkstelligen, zoals het verminderen van de ongelijkheid, evenwichtige polycentrische ontwikkeling bevorderen, in maatregelen voorzien voor het opnieuw leven inblazen van achteruitgaande nederzettingen, het vergroten van de doelmatigheid van transport en energie netwerken, het voorkomen en mitigeren van de gevolgen van natuurgeweld, het aantrekken van nieuwe investeringen en de ondersteuning van bestaande woon- en werkgemeenschappen in stedelijke en landelijke gebieden en het vergroten van de betrokkenheid van het publiek bij ruimtelijke ontwikkelingsbenaderingen.

Zie ook: Spatial development, Comprehensive spatial development benaderingen

SUSTAINABILITY ASSESSMENT

Duurzaamheids beoordeling

¹⁵ (Vert.:) Alleen beleid van de overheid?

Een groot deel van de kosten en milieulast van producten en processen wordt bepaald in vroege stadia van het ontwerp, terwijl ze effecten kunnen hebben gedurende twintig jaar of langer. Duurzaamheidsbeoordeling is een methode die ontwikkeld is om bedrijven in staat te stellen om producten en diensten duurzamer te maken.

De levenscyclusanalyse van producten richt zich op een beter begrip van hun sociale, economische en milieu effecten. Duurzaamheids effect beoordelingen worden ook in een bredere context uitgevoerd. Zo beoordeelt de Europese Commissie de duurzaamheidseffecten bij de onderhandelingen over haar belangrijkste multilaterale en bilaterale handelsovereenkomsten. Divers overheidsbeleid, zowel als publiek- private partnerschappen kunnen ook onderworpen worden aan soortgelijke procedures om hun waarschijnlijke lange termijn economische, sociale en milieueffecten vast te stellen¹⁶. Een sterk opkomende methode voor duurzaamheidsbeoordeling wordt ook wel aangeduid als 'cradle to cradle'.

TECHNOLOGICAL RISK/ TECHNOLOGICAL HAZARD

Technologische risico's/ Technologische gevaren

Een technologisch risico is onlosmakelijk verbonden met menselijke activiteiten met betrekking tot productie van goederen en energie, transport, bouwen, publieke werken, etc. De risico's verbonden met industriële, nucleaire, mijnbouw en ondergrondse activiteiten of risico's als gevolg van het transport van gevaarlijke stoffen (over land of water) of de dreiging van een dambreuk, worden alle gerekend onder technologische risico's.

De voorkoming van technologische risico's, bedoeld om de kans op en de potentiële gevolgen van technologische risico's te verkleinen, is in nationale wetten en EU-regelgeving vastgelegd. Deze kunnen maatregelen inhouden die behoren tot ruimtelijk ontwikkelingsbeleid, meer speciaal tot het beleid met betrekking tot het grondgebruik.

TECHNOPOLE/ TECHNOLOGY CENTRE/ TECHNOLOGY PARK/ SCIENCE PARK

Technologisch centrum/ Wetenschapspark/ Science park

Met een technologisch centrum wordt een gebied bedoeld waar private en publieke activiteiten zijn geconcentreerd die betrekking hebben tot onderzoek en ontwikkeling, technologische ontwikkeling, overdracht van technologie, wetenschappelijk onderwijs, high-tech productie en diensten. In veel gevallen omvatten technologische centra één of meer gespecialiseerde clusters van high-tech bedrijven, broedplaatsen en startende bedrijfjes, een zaken- en innovatiecentrum en adviesbureaus.

Het concept van technologische centra houdt de ontwikkeling van synergie in tussen de verschillende belanghebbenden in het gebied (ondernemingen, onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten, beginnende ondernemingen en diensten, etc), de selectie van activiteiten die in het technologie centrum gevestigd kunnen worden (waarbij bijvoorbeeld opslag en vervuilende activiteiten worden uitgesloten), de bevordering en ondersteuning door overheidsdiensten (hulp bij grondaankoop en bouwrijpmaken, ondersteuning voor onderzoeks- en onderwijsactiviteiten, etc.) en tenslotte the beschikbaarheid van een

¹⁶. Een sterk opkomende methode voor duurzaamheidsbeoordeling die tot nieuwe beoordelingcriteria zal leiden wordt aangeduid als 'cradle to cradle'.

uitstekende werkomgeving die van belang is voor het beeld naar buiten van de aanwezige ondernemingen en organisaties.

TERRITORIAL COHESION

Territoriale cohesie

Het begrip territoriale cohesie is een overkoepelende doelstelling van ruimtelijke ontwikkeling van de *Richtinggevende Principes* en het *Europees Ruimtelijk Ontwikkelingsperspectief*. Ofschoon het opgenomen is op het hoogste niveau in officiële documenten¹⁷ kent het begrip ruimtelijke samenhang tot dusver geen officiële definitie, ook niet in het EG-Verdrag. Het wordt in het algemeen gezien als aanvullend op economische en sociale samenhang en bedoelt een harmonieuze en evenwichtige ontwikkeling van een gebied als geheel te ontwikkelen.¹⁸ Brede overeenstemming is er over het feit dat territoriale cohesie een multi-dimensionaal begrip is met tenminste drie hoofdcomponenten:

- Ruimtelijke kwaliteit: de kwaliteit van de woon-en werkomgeving, vergelijkbare levensvoorwaarden in het hele gebied; vergelijkbare toegang tot voorzieningen, diensten en kennis.
- Ruimtelijk doelmatigheid: zuinig gebruik van energie, grondstoffen en ruimte; interne en externe toegankelijkheid; weerstandsvermogen tegenover de krachten die met globalisering samenhangen; ruimtelijke integratie en samenwerking van regio's.
- Ruimtelijke identiteit: het voorkomen van sociaal kapitaal, het vermogen om een gezamenlijk gedragen toekomstvisie te ontwikkelen; plaatselijke vaardigheden en typische producten; constructieve grondhouding en concurrentievoordelen van elk gebied.

TERRITORIAL CO-OPERATION

Ruimtelijke samenwerking

Onder ruimtelijke samenwerking wordt verstaan het ontwikkelen van gezamenlijke activiteiten die samenhangen met ruimtelijk ontwikkelingsbeleid voor gebieden die onder verschillend openbaar bestuur vallen. Ruimtelijke samenwerking is bijzonder belangrijk langs nationale grenzen, maar het is ook relevant tussen bestuurlijke eenheden die in hetzelfde land liggen. Het doel van ruimtelijke samenwerking is de ruimtelijke integratie te vergroten en om meer concurrerende en duurzame vormen van ruimtelijke ontwikkeling te bevorderen dan wat zou resulteren van individueel, gescheiden ontwikkelingsbeleid zonder samenwerking. Ruimtelijke samenwerking wordt geleid door overheidslichamen op de verschillende bestuurslagen, maar kan ook andere typen belanghebbenden omvatten (NGO's, private sector, de maatschappelijke organisaties.)

Zie ook: Cross-border, transnational, interregional co-operation

TERRITORIAL DEVELOPMENT

Ruimtelijke ontwikkeling

¹⁷ (waaronder sinds 1 december 2009, de datum van inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon, het "Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie"),

¹⁸ (Vertaler:) De formulering *homogene ontwikkeling* in de originele Engelse tekst, is strijdig met de inmiddels officiële opvatting dat juist het benadrukken van aanwezige verschillen essentieel is (EC DGRegio en ECTP-CEU)

Ruimtelijke ontwikkeling is het proces waardoor de geografie van gebieden voortdurend getransformeerd wordt.¹⁹ Het omvat fysieke componenten (infrastructuur, landschappen en stedelijke gebieden, etc), maar ook de ruimtelijke structuur van het nederzettingen patroon, bijvoorbeeld de geografische spreiding van de bevolking en activiteiten, in het bijzonder de grootte en relaties tussen steden.

Ruimtelijke ontwikkeling is een omvattend concept dat ook gebruikt wordt als doel van overheidsbeleid (“ruimtelijk ontwikkelingsbeleid”). Dit alomvattende karakter is het gevolg van het feit dat het niet alleen op economische ontwikkeling doelt, maar ook op duurzaamheid met zijn economische, sociale, milieu-en culturele aspecten. Ruimtelijke ontwikkeling heeft daardoor een belangrijke kwalitatieve dimensie die een sterke samenhang vereist bij de voorbereiding en doorvoering van overheidsbeleid.

Actueel ruimtelijke ontwikkelingsbeleid wordt gevoerd binnen de huidige Europese context die gekenmerkt wordt door een lage groei en sterke regionale onevenwichtigheden. Terwijl gedurende de sterke groeiperiode in de decennia na de oorlog de hoofdtaken van ruimtelijk overheidsbeleid waren: het begeleiden van het groeiproces door regulering van het grondgebruik, het voorzien in infrastructuur en het bieden van incentives om investeringen aan te trekken, (de daar aan gekoppelde beleidsconcepten waren “territorial planning”, “aménagement du territoire”, “Raumordnung”, “ordenacion del territorio”, etc), werd ruimtelijke ontwikkeling een meer algemeen beleid om werkgelegenheid en diensten te ontwikkelen en ruimtelijke onevenwichtigheden te verkleinen.

TERRITORIAL GOVERNANCE

“Ruimtelijke sturing”

Ruimtelijke *governance* is een globaal concept dat de wijze kenmerkt waarop beleidsvelden die ruimtelijk relevant zijn, in samenhang met elkaar worden beschouwd. Ruimtelijk bestuur wordt beoordeeld aan de hand van de bijdrage aan het bereiken van ruimtelijke ontwikkelingsdoelstellingen. Het is het resultaat van de kwaliteit van de relaties tussen de verschillende beleidsvelden en overheidslagen. Het verwijst naar de de horizontale en verticale samenwerkingen in het vormen en doorvoeren van beleid. Wat dat betreft, zijn de principes van subsidiariteit en wederkerigheid uit de *Richtingevende Principes* bijzonder relevant.

“Governance” kan worden begrepen als het opkomen en doorvoeren van innovatieve gemeenschappelijke vormen van planning en het omgaan met sociaal-ruimtelijke dynamiek. In haar eenvoudigste vorm, kan “territorial governance” gezien worden als de culturele inbedding en praktische toepassing van algemene bestuursprincipes op ruimtelijk ontwikkelingsbeleid. Goed ruimtelijk bestuur doelt op het beheersen van ruimtelijke dynamiek door de ruimtelijke consequenties aan te geven van uiteenlopend beleid door overheidssectoren en private actoren. Het doel is om een set van doelstellingen gezamenlijk overeen te komen, tezamen met een raamwerk van gedeelde verantwoordelijkheden bij de uitvoering van ruimtelijke ontwikkelingsstrategieën en beleid. Het verbeteren van de kwaliteit van ruimtelijk bestuur vereist vaak het versterken van de rol (vert: de kwaliteit) van regionale en lokale bestuursorganen zodanig dat de samenhang en effectiviteit van overheidsbeleid worden vergroot.

¹⁹ (Vert:) Hier lijkt de definitie van *stedelijke* ontwikkeling gegeven te worden. Ruimtelijke ontwikkeling houdt zich ook met onbewoond gebied bezig

TERRITORIAL POTENTIAL

“Ruimtelijk potentieel”

Het is een geaccepteerd idee dat elk gebied specifieke mogelijkheden (“gebiedskapitaal”) heeft die zich onderscheiden van die van andere gebieden en die bepaald zijn door een aantal factoren zoals de geografische lokatie, het klimaat, natuurlijke hulpbronnen, kwaliteit van het leefmilieu of de concentratie van voorzieningen in de steden, de kweekplaatsen voor nieuwe ondernemingen, bedrijfsterreinen en andere netwerken die de transactiekosten minimaliseren. Andere componenten hebben een meer sociaal of cultureel karakter, zoals tradities, opvattingen, informele regels die het mogelijk maken dat economische actoren in onzekere omstandigheden samenwerken, solidariteit, wederzijdse hulpverlening. Het concept ruimtelijk potentieel heeft ook een meer ongrijpbare dimensie, die ontstaat door de combinatie van instituties, regels, praktijken, actoren zoals fabrikanten, onderzoekers en beleidsvoorbereiders, hetgeen creativiteit en innovatie mogelijk maakt.

Het concept ruimtelijk potentieel (of kapitaal) vormt de basis van endogene ontwikkelingstheoriën en strategiën die sinds de zeventiger jaren zijn ontwikkeld en toegepast als een reactie op de onzekerheid en negatieve gevolgen van exogene ontwikkelingsfactoren die tot werkloosheid en sluiting of verhuizing van ondernemingen heeft geleid. De laatste jaren werd het begrip ruimtelijk potentieel weer actueel door toenemende internationale en interregionale concurrentie in het kader van de Europese integratie en versnelde globalisering.

TERRITORIAL IMPACT ASSESSMENT

Ruimtelijke effect rapportage

Ruimtelijke effectrapportage is een methode die de gevolgen voor de duurzaamheid en samenhang van al het ruimtelijk relevante beleid, maatregelen en projecten, voor een gebied in kaart tracht te brengen. De ruimtelijke gevolgen kunnen economisch, sociaal, milieukundig of cultureel van aard zijn. Zij kunnen samenhangen met veranderingen in toegankelijkheid, biodiversiteit, vestigingsvoorkeuren, regionale/lokale werkgelegenheids, kwaliteit van het leefmilieu, etc.

Ruimtelijke effect rapportages zijn nodig omdat talloos sectoraal beleid en projecten de ontwikkeling van een gebied beïnvloeden zonder dat deze hoeven bij te dragen aan de doelstellingen van het ruimtelijk ontwikkelingsbeleid. Ex-post ruimtelijke effectrapportages laten zien hoe het beleid in het verleden de ontwikkeling van een gebied heeft beïnvloed en welke lessen daaruit te trekken zijn. Ex-ante ruimtelijke effectrapportages zijn noodzakelijk om te anticiperen op potentiële gevolgen van toekomstig beleid om zodoende de keuze tussen verschillende beleidsopties mogelijk te maken.

De methode van ruimtelijke effectrapportage is ingewikkeld omdat talloze mogelijke wederzijdse invloeden in de beschouwing moeten worden betrokken. Daardoor wordt deze nog steeds verder uitgewerkt en verbeterd.²⁰

TOWN AND COUNTRY PLANNING

²⁰ Zowel in het ESPON 2006 als in het ESPON 2013 wordt hier onderzoek naar gedaan. Duitsland, Oostenrijk en Slovenië kennen bepaalde vormen van ruimtelijke effect rapportage, in de meeste gevallen in relatie tot concrete beslissingen.

Ruimtelijke planning

Town and country planning is een term die uit het Verenigd Koninkrijk komt (wet uit 1947, die onmiddellijk na de oorlog, als reactie op de industrialisatie en verstedelijking werd aangenomen) die ook gebruikt werd op het hele Europese continent en een overheidsbeleidssector omvat die verschillende activiteiten inhoudt zoals: grondgebruiksplanning, stedenbouwkundig ontwerp, landschapsplanning, stedelijke vernieuwing, transport planning, de ontwikkeling van diensten en voorzieningen, etc. Het hoofddoel van ruimtelijke planning is het bewaren van een evenwicht tussen economische ontwikkeling, sociaal welzijn en omgevingskwaliteit.

URBAN AREA **Stedelijk gebied**

Een stedelijk gebied is een gebied dat het fysieke deel vormt van steden en dat gekarakteriseerd wordt door een belangrijk aandeel bebouwd oppervlak, hoge dichtheden van bevolking en werkgelegenheid en veel transport en overige infrastructuur (als tegenovergesteld aan plattelandsgebieden). Stedelijke gebieden kunnen ook onbebouwde gebieden omvatten, groene gebieden die over het algemeen gebruikt worden voor recreatiedoeleinden door stedelingen.

Zie ook: Urbanisation, Urban development, Rural area.

URBANISATION **Verstedelijking**

Verstedelijking is een lange termijn proces waarmee zowel het toenemende aandeel van de bevolking dat in steden woont, als de groei van stedelijke gebieden worden bedoeld.

In Europa startte de verstedelijking met het begin van de industriële revolutie in de 18^e eeuw en heeft zich in de twee volgende eeuwen op verschillende manieren over het continent verspreid. Het proces kent verschillende fases (verstedelijking, ontstedelijking, opnieuw stedelijke concentratie) die in de Europese landen op verschillende momenten voor kwamen, afhankelijk van de geografische en historische situaties. Het niveau van verstedelijking is het aandeel van de totale bevolking van een land (of regio) dat in steden woont. De verstedelijkingsgraad vertegenwoordigt de toename van de stadsbevolking in een bepaalde periode. Het verstedelijkingsproces van een regio heeft vergaande gevolgen op de economie en de ecologie. Er bestaan verschillende vormen (of patronen) van verstedelijking of concentratie van menselijke activiteiten, nederzettingen en sociale infrastructuren (mono-centrisch, polycentrisch, compacte steden, buitenwijken, etc.)

URBAN DEVELOPMENT **Stedelijke ontwikkeling**

Net zoals ruimtelijke ontwikkeling, kan stedelijke ontwikkeling gezien worden als de ontwikkeling van een specifiek (stedelijk) gebied en als de verschillende activiteiten die bijdragen aan de ontwikkeling van een gebied. Het bevorderen van stedelijke ontwikkeling betekent het ontwikkelen van activiteiten ter versterking van verschillende economische, sociale en culturele potenties van steden en stedelijke gebieden.

Dit houdt een breed spectrum van overheidsbeleid in, dat gestoeld is op multidisciplinaire kennis. Het betrekken van maatschappelijke groeperingen door participatieve acties and partnerschappen, is ook essentieel om de complexe vraagstukken rond verstedelijking aan te pakken. In de laatste jaren zijn de doelstellingen van duurzaamheid en de bevordering van inclusivens²¹ en sociale samenhang naar voren gekomen in verstedelijkingsstrategieën.

URBAN DESIGN

Stedenbouwkunde

Stedenbouwkunde is een discipline gericht op de ruimtelijke ontwikkeling van steden, in de meeste landen voortgekomen vanuit het ontwikkelen van (concrete) bouwplannen. Stedenbouwkunde is zich later ook gaan richten op (nieuwe) steden en omvat vandaag de dag ook het schaalniveau van stedelijke regio's. Recentelijk is de aandacht daarnaast sterk gericht op de vormgeving van het publiek domein, inclusief de totaliteit van de ruimten die dagelijks door het publiek gebruikt worden, meer in het bijzonder straten, pleinen en parken.

Het ontwerp, de aanleg en het beheer van openbare ruimten vereist interdisciplinaire bijdragen (civiele techniek, ecologie, lokale historie, verkeers-en vervoersplanning, architectuur, etc.) zowel als het overleg en de onderhandeling met uiteenlopende niveaus en vertegenwoordigers van belangen.

URBAN ECOSYSTEM

Stedelijk ecosysteem

Een stedelijk ecosysteem is de gemeenschap van planten, dieren en mensen die in een stedelijke omgeving wonen. Ofschoon het een omgeving betreft die fysiek gedomineerd wordt door gebouwde structuren zoals gebouwen, wegen, rioleringen en energiekabels, bevat deze ook een rijke schakering aan groene ruimtes (parken, erven, straatbegroeiing, paden, straatmeubilair en onbebouwde kavels) en watersystemen die het levende hart van het stedelijke ecosysteem vormen.

Hoewel deze elementen soms geïsoleerd en versnipperd lijken, werken ze toch samen als een organisme. Stedelijke ecosystemen zijn over het algemeen zwaar verstoorde systemen, die onderhevig zijn aan snelle veranderingen van de bodem, plantendek, en temperatuur en de beschikbaarheid van water. Het plantenleven in stedelijke ecosystemen verschilt ook van dat in natuurlijke systemen. Zelfs in natuurlijke of halfnatuurlijke stedelijke gebieden zoals parken, is de vegetatie vaak sterk beïnvloed, met veel exotische soorten. Eén bijzonder belangrijk kenmerk van stedelijke ecosystemen is dat ze gezonde omgevingen kunnen bieden, zowel voor het natuurlijke ecosysteem als voor de stedelingen. Stedelijke ecologie, een nogal nieuwe discipline, bestudeert en volgt stedelijke ecosystemen, (de condities waaronder wilde planten en dieren kunnen overleven in stedelijke omgevingen, gevolgen van stedelijke ontwikkelingspatronen op ecologische condities) en de pogingen om de voorwaarden te scheppen voor gezondere en beter beheerde gemeenschappen.

URBAN MANAGEMENT

Stedelijk beheer

²¹ Vreemd genoeg geen lemma in deze glossary. De term *inclusiveness* betekent zoveel als het betrekken van alle bevolkingsgroepen bij maatschappelijke issues. Dit staat tegenover uitsluiting en segregatie.

In het algemene kader van ruimtelijk ontwikkelingsbeleid, omvat stedelijk beheer een set van stedelijk beleid dat op lokaal of metropolitain niveau ontwikkeld en doorgevoerd wordt en zich richt op een veelheid aan onderwerpen op het gebied van grondgebruiksplanning, transport, huisvesting, stadsvernieuwing en herontwikkeling van braakliggende gronden en oude bedrijfsterreinen, milieubescherming, afvalbeheer, energie en watervoorziening, het voorzien van diensten en voorzieningen, economische ontwikkeling, maatschappelijke samenhang en integratie en de versterking van het cultureel erfgoed, de bevordering en ontwikkeling van cultuur, etc.

Belangrijke stedelijke problemen in Europa zijn de toenemend complexe relaties tussen verlies aan welvaart, lage inkomens, werkloosheid, lage opleidings- en trainingsniveaus, slechte huisvesting en onvoldoende stedelijke structuur en voorzieningen, verstedelijking van het platteland, etc. Steden moeten ook hun concurrentiekracht en hun imago versterken om functies met toegevoegde waarde te ontwikkelen en investeringen aan te trekken. Een bijzondere opgave voor stedelijk beheer is revitalisatie van de neergaande binnenstedelijke gebieden en van de problematische buitenwijken, waarbij niet alleen de fysieke en omgevingskwaliteit aangepakt moet worden, maar ook de economische en maatschappelijke middelen van de bewoners met hun sociaal culturele integratie. Benaderingen die ook huisvesting en woningverbetering inhouden met gebiedsgerichte participatieve regeneratie programma's zijn essentiële elementen van stedelijk beheersbeleid. In veel landen is stedelijk beheer voortgekomen uit de stadsvernieuwing, die qua oorsprong vooral de gebouwde omgeving als (fysiek) object had.

URBAN PLANNING

Ruimtelijke planning op lokaal niveau

Ruimtelijke planning op lokaal-stedelijk niveau is gericht op de fysieke, sociale, economische en milieukundige ontwikkeling van metropolitane regio's, gemeenten en stadsdelen. Het gaat om een reeks van verschillende disciplines betrokken bij een breed spectrum van planvorming met betrekking tot onder meer milieu, ruimtelijke ordening, stedelijke vernieuwing, bouwregelgeving, groenstructuur en infrastructuur..

Historisch gezien (negentiende eeuw) werd planning beïnvloed door de nieuw gevormde disciplines architectuur en civiele techniek die een combinatie voorstonden van rationele en stilistische benaderingen om stedelijke problemen op te lossen. Hierbij voegden zich aan begin van de twintigste eeuw de disciplines van de stedenbouw en planologie. Gedurende het verdere verloop van de twintigste eeuw breidde het domein zich uit met de planning van economische, maatschappelijke, en omgevings ontwikkelingen.

URBAN RENEWAL/URBAN REGENERATION/URBAN REVITALISATION/URBAN REHABILITATION/URBAN RESTORISATION

Stedelijke vernieuwing en revitalisering

Steden worden geconfronteerd met zowel de veroudering van het stedelijk weefsel als het bestand aan gebouwen, met veranderingen in hun economische functies en in de sociale kenmerken van hun bevolking. Om een harmonieus leefmilieu, een veerkrachtige economie en een evenwichtige sociale structuur te handhaven, is een aantal publieke en veel ook publiek-private activiteiten en interventies noodzakelijk. Een onderscheid kan worden gemaakt tussen:

- Stedelijke vernieuwing dat zich richt op grootschalige projecten voor woningen, diensten, transport, recreatiegebieden, etc, die in de plaats komen van verpauperde stedelijke gebieden en braakliggend terrein. Soms zijn de kosten van deze vorm van stadsvernieuwing hoog en tegenwoordig wordt dit minder vaak gedaan dan enkele decennia geleden.
- Stedelijke regeneratie en revitalisatie doelt op de transformatie van een verouderde sociaal economische basis van een bepaald stedelijkgebied naar een duurzamere sociaal economische basis door het aantrekken van nieuwe activiteiten en bedrijven, modernisering van het stedelijk weefsel, verbetering van het leefmilieu en diversificatie van de sociale structuur
- Stedelijke rehabilitatie en herstel richt zich vooral op de regeneratie van en conservering van het gebouwde erfgoed in de stedelijke omgeving, inclusief het ecosysteem. Bovenop het opknappen van historische gebouwen en de openbare ruimte, omvat deze activiteit ook de modernisering en het op een hoger niveau brengen van technische faciliteiten en het in overeenstemming brengen met milieukundige en veiligheidsnormen en standaarden.

URBAN-RURAL PARTNERSHIP **“Stedelijk-landelijk partnerschap”**

De interacties tussen stedelijk en landelijk gebied betreffen verbindingen door de ruimte (zoals stromen van mensen, goederen, geld, informatie en afvalstoffen) en verbindingen tussen sectoren (bijvoorbeeld tussen landbouw en dienstverlening en maakindustrie). In algemene termen, houden ze ook rurale activiteiten in die in stedelijke centra plaatsvinden (zoals stadslandbouw) en de activiteiten die vaak als stedelijk gezien worden, (zoals industrie en dienstverlening) die in plattelandskernen plaatsvinden.

In de afgelopen decennia, is de stedelijk-landelijke interactie door heel Europa heen geïntensiveerd, in termen van forenzenstromen, recreatie-en vrije tijdsactiviteiten, de vestiging van stedelingen op het platteland, etc. Met andere woorden, de stedelijke invloed op het platteland is gegroeid. De platteland-stedelijke interacties zijn belangrijk om een evenwichtige economische ontwikkeling te krijgen en om de kwetsbaarheid van zwakkere landelijke gebieden te verminderen. Landelijk-stedelijke interacties hebben vaak een kritieke invloed op het gebruik en beheer van natuurlijke hulpbronnen, in het bijzonder in het stedelijk randgebied. Teneinde een harmonieuze ruimtelijke ontwikkeling te bevorderen worden er stedelijk-landelijke partnerschappen opgezet tussen stedelijke en landelijke gemeenschappen (in het algemeen vertegenwoordigd door gemeentebesturen, maar ook worden niet-gouvernementele organisaties en de maatschappelijke partijen hier bij betrokken). Deze samenwerkingsverbanden richten zich op het bieden van dienstverlening, het beschermen van natuurlijke en milieukundige hulpbronnen, het organiseren van regelmatig contact tussen de stedelijke en landelijke gemeenschappen, en het totstand brengen van economische synergie, etc.

URBAN SPRAWL **“Stedelijke spreiding”**

Dit betreft de ongeplande, ongecontroleerde spreiding van stedelijke ontwikkelingen in de randen van de steden. De term wordt ook wel gebruikt om er de expansieve, snelle en soms roekeloze groei van een groter metropolitaan gebied over een wijder gebied mee aan te duiden. Deze stedelijke spreiding wordt gekenmerkt door verschillende ruimtelijke patronen

zoals monofunctioneel grondgebruik (winkels, wonen of bedrijvigheid), autoafhankelijkheid, lage dichtheid, grootschaliger vormen van ontwikkeling dan de bestaande (woon)gebieden (bredere wegen, grotere winkels met grote parkeervelden) en het ontbreken van gevarieerde ontwerpen die soms een gevoel van uniforme stedelijke omgevingen creëren.

Zie ook: Suburbanisation

URBAN STRUCTURE/SETTLEMENT STRUCTURE **Stedelijke structuur/ nederzettingsstructuur**

Door de morfologische/ functionele analyse van steden en andere nederzettingen kan hun structuur vastgesteld worden. De stedelijke structuur wordt gekenmerkt door de hoofdelementen en functies in het stedelijk gebied, zoals de morfologie van de stad (compact of verspreid, éénkernig of meerkernig) de spreiding van stedelijke gebieden uit verschillende ontstaansperiodes (middeleeuws, na-oorlogs, etc), hoofdfuncties (winkels, wonen, werken, recreatie, etc), sociale spreiding en organisatie (arme en vervallen gebieden, gebieden die qua sociale structuur verbeteren, midden klasse gebieden, gebieden met veel immigranten, etc) de belangrijkste karakteristieken van de transport en communicatie-assen. (wegensysteem, openbaar vervoerssysteem).

De nederzettingsstructuur verwijst naar de kenmerken van de spreiding van steden, dorpen etc in een groter gebied. Wat dit betreft kan een onderscheid gemaakt worden tussen: stedelijke regio's (verschillende nederzettingen georganiseerd rond een dominant metropolitaan gebied), verspreide nederzettingen (homogene spreiding van kleine en middelgrote stedelijke eenheden over een gebied), polycentrische nederzettingssystemen (een regio georganiseerd rond diverse stedelijke eenheden), stedennetwerken (functioneel onafhankelijke stedelijke eenheden zonder fysieke continuïteit), conurbaties (groepering van dicht bij elkaar gelegen stedelijke eenheden). De toenemende vervlechting tussen stad en land en het vervagen van het onderscheid daartussen heeft geleid tot het idee van een partnerschap.